

УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті розглянуте питання управління господарською діяльністю комунальних підприємств України. Проаналізовано сучасний стан цієї важливої ланки процесу управління комунальними підприємствами, виявлено проблеми управління комунальними підприємствами України та шляхи їх розв'язання.

The article examined the issue of economic activities of public enterprises in Ukraine. The present state of this important part of the management of public enterprises, revealed problems of management of public enterprises of Ukraine and ways of solving them.

Ключові слова: комунальні підприємства, управління комунальними підприємствами, аналіз господарської діяльності комунальних підприємств, особливості діяльності комунальних підприємств.

Key words: utilities, utilities management, business analysis utilities, the specificity of utilities.

ВСТУП

В умовах становлення й розвитку ринкових відносин в Україні дослідження проблем управління комунальними підприємствами є актуальними і необхідними, зокрема для формування практичних рекомендацій для підвищення ефективності їх діяльності з огляду на їх значну соціальну спрямованість.

Сучасний стан комунальних підприємств України характеризується відсутністю достатніх обсягів фінансових ресурсів, значною фізичною та моральною зношеністю основних фондів, невідповідністю наявних потужностей вимогам і потребам споживачів, постійним скороченням інвестицій у комунальний сектор, а також низьким рівнем менеджменту. Це зумовлює необхідність запровадження ефективних організаційно-економічних механізмів управління комунальними підприємствами.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є вивчення, аналіз і узагальнення теоретичного та практичного досвіду для виявлення проблем управління комунальними підприємствами України та шляхів їх розв'язання.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Під комунальним підприємством слід розуміти підприємство, що переважно виконує хоча б один з видів робіт, як-то створення соціальних зручностей, виробництво, ремонт, транспортування, збереження продукції — в інтересах територіальної громади, і знаходиться в його (чи вищих органів управління) повній або переважній власності. На комунальній власності засновано чимало підприємств із обслуговування місцевих енергетичних систем, транспорту та зв'язку, шляхового господарства, а також закладів соціального спрямування, побутового обслуговування, просвітництва, культури і охорони здоров'я.

Характерними рисами комунальних підприємств є такі:

— господарська організація унітарного типу;

— створюється за рішенням органу місцевого самоврядування у розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності;

— функції власника майна щодо комунального підприємства виконує уповноважений орган, тобто орган, до сфери управління якого входить комунальне унітарне підприємство;

— функціонує на базі майна, що перебуває у комунальній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання або на праві оперативного управління;

— найменування комунального унітарного підприємства повинно містити слова "комунальне підприємство" та вказівку на орган місцевого самоврядування, до сфери управління якого входить дане підприємство;

— відсутність у підприємства субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями органу місцевого самоврядування та уповноваженого органу;

— управління підприємством очолює керівник підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу;

— збитки, завдані комунальному унітарному підприємству внаслідок виконання рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підлягають відшкодуванню зазначеними органами добровільно або за рішенням суду [1].

Згідно із ст. 24 Господарського кодексу України управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління. Отже, визначну роль в управлінні комунальними підприємствами відіграє держава, і саме на неї покладено завдання підвищення ефективності діяльності цих підприємств.

Сучасні реалії у комунальному секторі свідчать про незадоволеність всіх учасників економічних відносин у галуззі. Споживачі послуг комунальних підприємств не задоволені їх якістю, що призводить до накопичення значних сум неплатежів населення, боргів бюджетних організацій і підприємств. Це, у свою чергу, спричиняє перевищення витрат комунальних підприємств над доходами і унеможливує розвиток і розширене відтворення виробництва.

На думку вітчизняних вчених та практиків, комунальний сектор на сьогодні є найменш ринковим, найбільш закритим і найбільш корумпованим. Державне регулювання комунальних підприємств позбавляє їх

можливості приймати самостійні рішення щодо ключових питань з реформування й фінансового оздоровлення сектора.

До найвагоміших проблеми управління комунальними підприємствами необхідно віднести:

- недосконалість нормативно-правової бази;
- непослідовність у прийнятті рішень, обмеження можливостей одночасного впливу на всі ланки організації;
- кризовий фінансовий стан підприємств і збитковість їх діяльності;
- низька віддача та зношеність основних фондів, високе енергоспоживання;
- відсутність належних умов для накопичення інвестиційних ресурсів для переоснащення об'єктів, проведення політики ресурсо- та енергозбереження;
- повільний розвиток систем самофінансування комунальних підприємств;
- нерозподілені повноваження державних і місцевих органів за кожною функцією управління, ієрархічність і промізкість організаційних структур;
- неналежне бюджетне фінансування поточної діяльності та капіталовкладень комунальних підприємств;
- низький рівень доступу підприємств до зовнішніх джерел фінансових ресурсів;
- нерозвиненість корпоративних відносин у комунальній сфері;
- несформоване конкурентне ринкове середовище в межах комунального сектора тощо [2—6].

Наразі в управлінні комунальними підприємствами використовується адміністративно-відомчий механізм, заснований на наказах і розпорядженнях, а не на врахуванні інтересів учасників й економічно обгрунтованих рішеннях. У результаті для комунального сектора притаманними є низька якість проведених робіт та наданих послуг, неефективність використання ресурсів, ігнорування інтересів споживачів, високе бюджетне навантаження тощо [4].

Отже, необхідним є перехід від адміністративних до економічних методів управління комунальними підприємствами, що сприятиме розв'язанню численних проблем, зокрема покращенню якості комунальних послуг, підвищенню ефективності їх надання, скороченню видатків і, відповідно тарифів. Також можна говорити про звільнення органів місцевої влади від низки специфічних функцій управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів комунального сектора.

Відсутність самостійності не стимулює комунальні підприємства до підвищення ефективності діяльності і пошуку прогресивних методів господарювання. Розпорошеність і громіздкість державного управління сектором не відповідають інтересам справи, зменшуючи оперативність прийняття управлінських рішень. Рішенням цієї проблеми може бути розширення свободи у прийнятті рішень і переведення комунальних підприємств на самофінансування. Це сприятиме розширенню їх реальної самостійності та незалежності від бюрократії, різко підвищить матеріальну відповідальність за результати прийнятих рішень, що в сукупності приведе до підвищення ефективності виробництва й капітальних вкладень. Таким чином, підприємства буде включено до ринкової сфери, послуги виробників оплачуватимуть самі споживачі з урахуванням кількості і якості наданих послуг.

Відносини з економічно самостійними комунальними підприємствами мають будуватися на договірній основі і з використанням економічних регуляторів: податків, кредитного механізму, тарифної політики, інформаційного забезпечення, створення сприятливого клімату для інноваційної діяльності та залучення інвестицій.

Важливим чинником виходу комунальних підприємств з кризового стану є залучення інвестицій. Слід зазначити, що ці підприємства можуть реально зацікавити інвесторів, оскільки вони, як правило, є природними монополістами, які мають стабільний ринок збуту

своїх послуг, від яких споживач не може відмовитися. Проте більшість комунальних підприємств не має необхідного досвіду залучення і освоєння інвестицій. До того ж сучасний рівень управління комунальним сектором пов'язаний з відсутністю ефективного власника, зацікавленого у реконструкції і модернізації виробництва, інноваційних розробках.

Для запровадження ринкових відносин у комунальній сектор треба сконцентруватися на розподілі функцій замовника, постачальника та власника, які сьогодні зосереджені в одній структурі, між трьома суб'єктами. Так, функція власника залишається за місцевими органами влади, функція замовника має належати споживачам послуг, а функція постачання має передаватися підприємницьким структурам. Така схема управління дозволяє реалізувати механізм зворотного зв'язку між споживачами та постачальниками послуг, що дає можливість впливати на їх якість та підвищувати соціально-економічну ефективність функціонування комунальних підприємств.

Реформування комунального сектора в Україні має такі завдання:

- розробка оптимальної нормативно-правової бази щодо діяльності комунальних підприємств для забезпечення чітких і впевнених дій державних органів, самих комунальних підприємств і споживачів їх послуг, а також для підвищення інвестиційної активності і надійного захисту коштів, що вкладаються у комунальні підприємства;
- вдосконалення системи ціноутворення із спрямуванням на створення основ беззбиткового функціонування підприємств;
- запровадження енергозберігаючих програм і технологій;
- контроль якості обслуговування, підвищення інноваційної цінності послуг за одночасного скорочення витрат на їх надання;
- пошук нових форм залучення фінансових ресурсів у комунальних сектор, наприклад, передавання комунальних підприємств у довірче управління із залученням позикових коштів приватних інвесторів. Так, можна досягти скорочення видатків місцевих бюджетів з одночасним притоком додаткових джерел позабюджетного фінансування;
- розвиток конкурентного ринкового середовища на основі демонополізації галузі;
- розвиток корпоративного управління у комунальному секторі [2—5].

ВИСНОВКИ

Отже, головними орієнтирами управління комунальними підприємствами в Україні повинні стати їх наближення до ринкових умов і надання більшої свободи і відповідальності у прийнятті управлінських рішень. Саме у такий спосіб видається можливим підвищити ефективність діяльності підприємств і залучити до їх фінансування більший обсяг інвестиційних і позикових коштів.

Література:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15/>
2. Аллавердян А. Научные аспекты управления коммунальными предприятиями // Вісник економічної науки України. — 2009. — № 1. — С. 20—22.
3. Волинський Г. Про деякі напрями реформування житлово-комунального господарства України // Економіка України. — 2010. — № 8. — С. 78—84.
4. Драган І. Державне управління розвитком житлово-комунального господарства й принципи його реформування // Економіка та держава. — 2010. — № 4. — С. 87—90.
5. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. посібник. — К.: Знання, 1999. — 487 с.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2011 р.